

Kavram olarak ‘katılım’

Katılımın doğrudan ya da temsilciler eliyle olması, kendiliğinden katılımın değerini veya anlamını/ etkinliğini değiştirmez ya da değiştirmeyebilir.

Akin Atauz

13/03/2021

aatauz@yahoo.com

Katılım, “daha önceden var olan bir şeye katılmak” olarak değil de “birlikte var edilen bir şeyin parçası olmak” anlamında düşünüldüğünde bir olguyu/ performansı ya da fikri/ kararı oluşturmak için birlikte davranan her bireyin, büyük bir olasılıkla tartışarak ya da önceden tartışılmışları göz önünde tutarak birlikte üretimini çağrıştıran bir ifade olarak düşünülebilir. Bu haliyle politik anlamdaki demokrasi kavramına oldukça yakın bir kavram. Elbette toplumsal olarak ya da ekonomik olarak veya doğrudan düşünsel-fikri olarak başka tür katılımlar da söz konusu olabilir.

Katılım dendiğinde ayrıca ifade edilmemiş olsa bile, eşitlik kavramının (eşitler arasında elde edilen bir katılım durumun) ve katılan herkesin kendi özgür iradesi ile orada bulunmasının ve orada olmayı artık anlamlı bulmadığında ayrılabilceğinin de anlaşıldığını düşünebiliriz. Bu durum, katıldığımız yapının, hiyerarşik olup-olmadığı ile ilgili bir düşüncüyü doğrudan içermez. Bununla birlikte “katılım” kavramı için, eşitler arası bir etkileşim ve ortak bir düşüncenin/ kararın oluşabilmesi için, (açık ya da örtük) hiyerarşisizlik neredeyse bir ön koşul gibi alınabilir. Eşitler arası olmayan ve hiyerarşik bir ortamdaki katılımın sadece göstermelik olacağı ve kuklalaştırılmış aktörlerin katılım

ortamında dekor gibi bulunmaları anlamına geleceği, buna da katılım denilemeyeceği zaten çok açıktır.

Etkin ve nitelikli katılımın koşulları

Kavram üzerinde yaptığımız tartışmalarla bu düşüncenin; demokrasiyle, eşitlik, hiyerarşisizlik ve özgürlük (özgür davranan bireyler arası etkileşim) ve zorunluluklardan ötürü değil de anlamı kalmadığı zaman terk edilebilen bir beraberlik ortamına dair bir kavram olduğunu da söylemiş bulunuyoruz,

Ancak katılımın gerçekten etkin ve nitelikli, olabilmesi, katılımcıların katılmaya devam etmesinin anlamı olması ve neredeyse toplumsal süreçlerde belki de bütün politik süreçlerde uygulanabiliyor olmasının koşulları/ ön koşulları nelerdir? Neler olabilir? Bu soru üzerine durmak ve biraz açmaya çalışmak yararlı olacak gibi duruyor. Belki şu tür sorularla başlayabiliriz:

Katılım için ideal bir büyüklük söz konusu mudur? Katıldığımız topluluğun ya da katılım konusunun çapı genişledikçe katılım olanağının güçleşmesi durumunda, ne yapılabilir? (İdeal) katılım için katılımcıların her birinin birbirlerinin meramını anlayana kadar yüz-yüze konuşma ve tartışma olanağı bulunduğu [pozitiflerin (pro) ve negatiflerin/ karşıtların (con) ortaya konulduğu] ve bunun sonunda ortaya çıkacak durum/ kararda herkesin katkısının izi/ etkisi olabileceği bir beraberlikten söz ediyorsak, (beraber olanların kimliklerine/ niteliklerine/ tarihlerine ve konunun gerektirdiği duyarlıklara göre farklılıklar olabilmekle birlikte) katılanların sayısının bir üst limiti olabileceği açıktır.

Aynı biçimde konular bakımından da (ortak ilgi ve deneyim alanında olmak, belirli bir düzeyin üzerinde uzmanlık gerektirmemek vb.) bir sınır olabileceği kesindir.

Peki, bu sınırların üzerine çıkılması gereken durumlarda ne yapılabilir?

Bazen işlevsel bir karar alabilmek ve onun uygulanabilir olması için tartışılması/ üzerinde konuşulması gereken ayrıntı sayısı çok fazla olabilir. Ege polislerinde belki bütün kent toplumu, kenti ilgilendiren kararların alınmasına katılabiliyordu ve bu kadar çok insanın tartışmasına elverişli mekanlar (buleterion veya amfi biçimli yerler, agora-stoa vb.) her kentin bir parçası haline gelmişti. Bununla birlikte bu meclislerde, evde işleri yapan kadınlar yoktu. Kentteki üretimi yapan köleler de yoktu. Kısaca “katılımcıların bu gündelik politikayı yapmaya zamanları vardı” diyelim. Yine de bu meclislerin yılda en çok 100 civarında toplandıklarını ve alınan kararların da çoğu kez yeniden tartışılması ve sürekli düzeltilmesi gereken nitelikte olduğunu biliyoruz. Kaldı ki bazı kararlar niteliği gereği hem o sorunun tarihini/ gelişmesini izlemiş olmayı veya teknik olarak o konuda donanımlı olmayı (birçok durumda uzmanlığı) gerektiriyor olabilir. Ya da şöyle sorabiliriz: Katılımın gerçekleşmiş olması için orada bireysel olarak bulunmak her durumda gerekli mi/ anlamlı mı?

Doğrudan katılımın sınırları

Bu durumlarda, karar çevresinin büyüklüğü, niteliği ve zaman kullanma serbestliği/ olanağı ile birlikte, “katılınılan” konunun nitelikleri/ özel ayrıntı gereksinimleri vb. arasındaki ilişkiler bakımından ne düşünülebilir?

Bir toplum içindeki (ya da mahalle veya kent, ya da bir protesto hazırlığındaki vb.) bireylerin katılımı ile ilgili bütün örnekler “doğrudan katılım” ya da herkesin kendi adına bulunmasıyla sağlanan katılım örnekleriydi. Demokrasi bakımından da bu durumu “doğrudan demokrasi” olarak adlandırabiliriz. Ancak doğrudan demokrasiyi veya katılımı her zaman sağlayabilir miyiz, daha da önemlisi sağlamalı mıyız?

Katılım düşüncesi bakımından bunun kritik bir soru olduğu söylenebilir.

Çeşitli nedenler ve gerekçeler dolayısıyla katılamadığımız her durum için “temsili edileme” ya da “temsili bulundurma” gibi bir alternatif üzerinde düşünmek gerekecektir.

Bunu da adını koyacak olursak temsili katılım ya da temsili demokrasi nasıl bir şeydir?

Anlamı yararları ve doğabilecek sakıncalar ya da kabul edilmesi güç olabilecek durumlar neler olabilir?

Topluluk veya sorun kapsamı genişledikçe, belirli bir eşikten sonra daha önce de kısaca değindiğimiz gibi iki yol izlenebilir:

- i) topluluğu veya kapsamı, parçalara ayırarak küçültmek veya
 - ii) daha üst ölçekler için benzer karar alma yapıları tanımlayarak, o düzeyde/ kademedede veya “üst yapıda” genişlemiş toplumunun bütün bireylerinin temsilcileriyle, elleçlenmesi gereken konuyu, bütün boyutlarıyla veya tam kapsamıyla ele almak.
- Önce bu durumları kısaca karşılaştıralım. Küçük yerel birimler seçeneğinde, şu tür sorunlar belirebilir:

Karar çevresinin boyutları

Karar çevresinin küçük (ve yerel) kalması ve doğrudan demokrasinin tam olarak uygulanması durumunda, topluluk kendi içinde giderek yaklaşarak ve heterojenliklerini törpüleyerek beraberliği pekiştirirken, benzeri başka birimlerden de uzaklaşmış olacaktır. Bu, bir anlamda küçük grup içinde homojenleşme ve diğer birimlerden uzaklaşma anlamına gelecektir.

Her küçük birimde alınan karar (eğer bütünleştirilmesi gereken bir parça niteliğindeyse) daha sonra nasıl birleştirilecek ve bu daha büyük birleştirici yapının işleyiş kuralları nasıl belirlenecektir? Ya da hiçbir zaman daha üst ölçekler/ boyutlar/ dünyanın geri kalanı için hiç bir düşünce geliştirilmeyecek midir?

Küçük temel birimlerden başlayarak daha büyük toplum kesimleri ve daha büyük ölçekli sorun kapsamı için temsili bir sisteme geçildiğinde ise temsilciler düzeyi için:

Küçük toplum biriminde, temsilciye devredilen sorunlar için bir uzaklaşma ve giderek o düzeyle ilgili bütün boyutlara karşı bir yabancılaşma belirirse,

Temsilciler kendi temsilcilik düzeyleri bakımından bir uzmanlaşma elde eder ve küçük birimler de temsilcileri uzmanlaşacağı için o konularla ilgilenmeyi keserlerse sorunlu bir durum belirmeyecek midir? Bu uzmanlaşmaların hem tabandaki kitle hem temsilciler için avantajlı ve dezavantajlı sonuçları olacaktır.

Karar çevreleri/ demokrasiler doğrudan olmaktan çıkıp çeşitli kademe ve düzeylerdeki temsili üst yapılara doğru genişledikçe, bu kademeler arasında doğal olarak bir hiyerarşi belirmeye başlamayacak mıdır?

Daha ileri gitmeden önce hemen belirtilmesi gerekir ki katılımın doğrudan ya da temsilciler eliyle olması, kendiliğinden katılımın değerini veya anlamını/ etkinliğini değiştirmez (ya da değiştirmeyebilir). Katılım her iki seçenekte de temsil edilen-temsil eden arasındaki iletişim ve etkileşimin niteliğine ve özenine göre) her durumda sağlanabilir. Ancak bu farklı kademelerdeki katılımların hem işlevleri hem de anlamları bakımından bazı farklılıkları olacaktır.

Bu özellikleri tartışmaya devam edeceğiz.

Akın Atauz